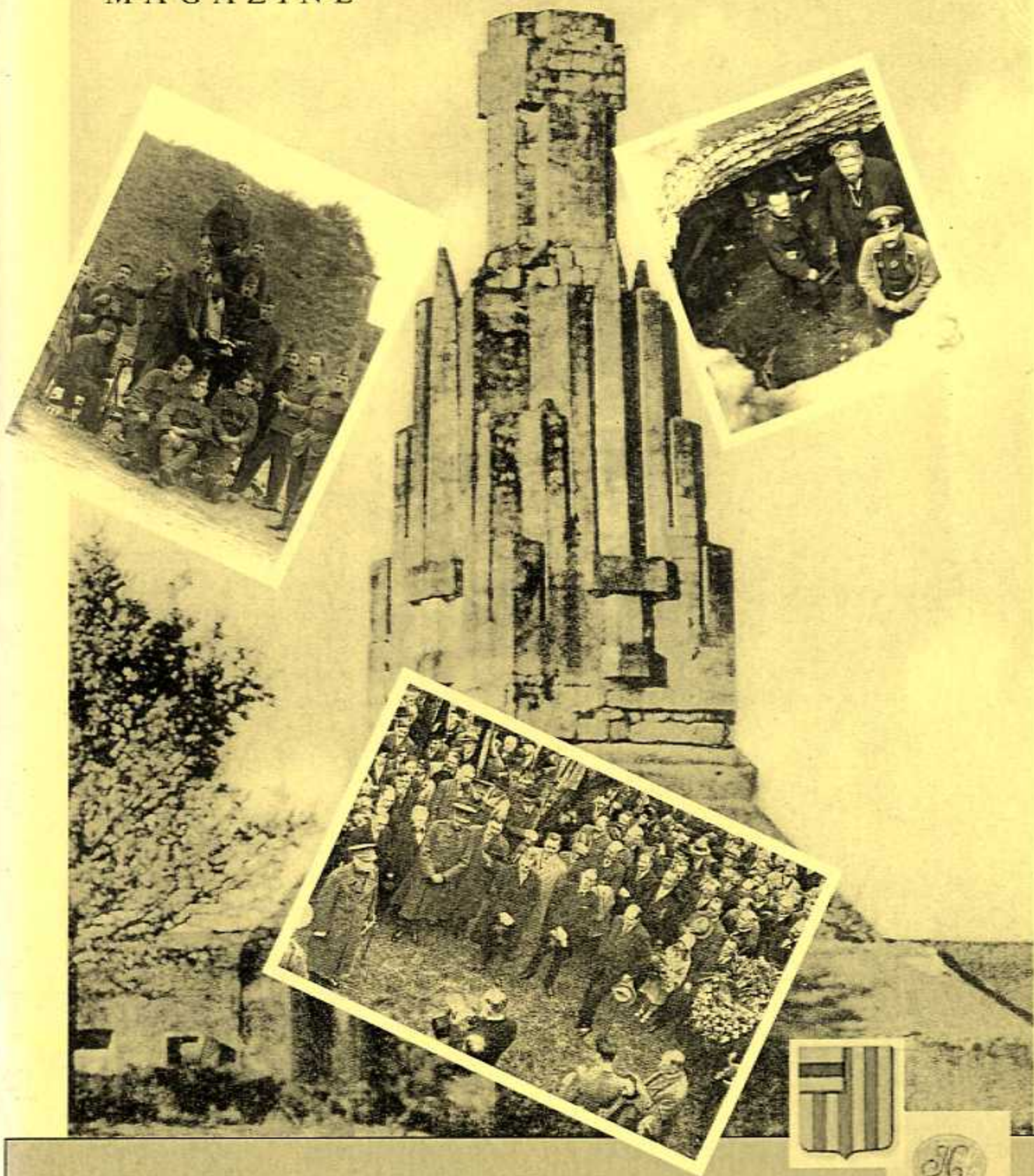

Heemkundige Kring

MAGAZINE

Dr. Croquet - Walem

nummer 3 - lente 2006

Colofon

Dit magazine is een uitgave van de vzw
Heemkundige Kring Dr. Croquet Walem

vzw Heemkundige Kring Dr. Croquet
Walem

Kloosterstraat 76 | B-2800 Walem
info@heemkundewalem.be

Jaargang 1, nummer 3, lente 2006

Redactie en medewerkers van dit
nummer:

Annick De Greve, Frans De Greve,
Marc De Wever, Richard Hofmans,
Hugo Rom, Catherine Van
Bugghenhout, Jan Van Bugghenhout,
Tom Van Bugghenhout, Maurice Van
Oosthoven, Albert Verbiest, Dirk
Verreth, Kris Verreth

Verklaring foto's omslag

Voorpagina:

Monument op het fort

Belgische soldaten bij een kanon op
het fort (foto van vóór 1914)

Duitsers inspecteren de schade
aangericht aan het fort (1914)

Inhouding monument in 1930

Keerzijde:

Koning Boudewijn in Battenbroek
ter gelegenheid van de over-
stroming in 1976

Achterzijde:

Molen van Battenbroek

Inhoud

Editoriaal

Een terugblik op ons eerste, succesvolle werkjaar

Inferno 1914

De tekst van een briefkaart geschreven door een
Belgisch soldaat vanuit het fort van Walem en
extracten uit het dagboek van een Duits soldaat die in
Walem het leven liet

Rondom de kerk

Weetjes en eigenaardigheden die u uitnodigen op een
'dooie' zondagnamiddag het Walems kerkhof te gaan
verkennen

Wazeitièna

In dit derde deel van het Walems dialectwoordenboek
komen de letters L en M aan bod: van labbabbel tot
muurzeiker

Figurentheater

Zo maken ze ze tegenwoordig niet meer...
Een derde artikelje over eigenzinnige, eigenaardige
Walemse dorpsfiguren

Vroeger... en nu

Zicht richting fort ter hoogte van het voormalige
gemeentehuis

100 jaar in het nieuws

Walem is door de eeuwen heen vaak geplaagd door
overstromingen, zo ook 100 jaar geleden.
Slachtoffers: minstens 1 paard

Het molenhuis

Over de Walemse roots van IKEA en ABBA -
gelove wie wil

Afsluiten en verder kijken

Het derde nummer
is een feit; hiermee
besluiten we het eerste

werkjaar van de heemkundige kring. Wanneer we even terugkijken, kunnen we tevreden zijn. In
de eerste plaats het ledenaantal: bij de aanvang hadden we vooropgesteld tevreden te zijn met 100
leden, vooral omdat Walem een relatief klein dorp is. Vandaag tellen we 172 leden; onnodig te
zeggen dat onze verwachtingen hiermee ruimschoots overtroffen werden.

Deze cijfers zijn uiteraard te duiden, vooreerst: de tentoonstelling van 800 jaar parochie was een
groot succes en had het enthousiasme bij velen gewekt. Het verlangen om oude herinneringen op
te halen, heeft hen ertoe aangezet lid te worden van de kring.

Een tweede verklarende factor voor het ruime ledenaantal was de publicatie van het fotoboek op
het einde van het jaar 2005. In totaal werden 470 exemplaren van dit boek verkocht. Het is een
hebbeding geworden en opnieuw werden onze stoutste verwachtingen overtroffen. We moesten
snel laten bijdrukken en deze bijkomende exemplaren zijn ondertussen al bijna allemaal aan de man
gebracht. Voor velen riep het boek met zijn foto's beelden, geluiden, geuren en gevoelens op die
reeds lang ergens verloren lagen in een kast op de zolder en die we 'geheugen' noemen. Sommigen
hebben me verteld dat ze het boek in meerdere dagen hebben moeten lezen, om hen toe te
laten de herinneringen beter te verwerken. Dat het boek voor geboren en getogen Walemaars
haast emotioneel kon zijn, is te begrijpen, maar het deed ons enorm plezier dat ook de 'nieuwe'
Walemaars het boek wensten te hebben. Dit bevestigt dat men geïnteresseerd is om te weten
hoe het hier vroeger was en het bewijst ook dat het boek niet gemaakt is als een 'onderonsje' van
oudgedienden 'met een Walemse stamboom'.

Er is nog een derde reden (en dan worden we chauvinistisch). In de loop van het voorbije jaar
vertelde mij een inwijkeling - hij was gehuwd met een vrouw die kan bogen op zo'n Walemse
stamboom - dat Walemse grond blijkt te trekken: "Ze willen hier nooit weg, ze komen hier altijd
terug". Zou dit kunnen kloppen? Voor mij gaat dit zeker op... Maar een getogen, in het latere
leven uitgeweken Walemaar wordt stil en zwaar melancholisch als het gaat over 'den Boerenhoek',
of over Battenbroek en Roosendaal, want Walem dat trekt als je er geboren of getogen bent...
Uiteraard is dit puur chauvinisme en veel te dik in de verf gezet... want waarschijnlijk gaat dit op
voor iedereen die zich verbonden voelt met plaatsen uit zijn jeugd.

Dit jaar werd ook de website van de heemkundige kring opgestart. Informatie die we niet in het
tijdschrift kwijt kunnen, omdat ze te specifiek is, wordt daarin opgenomen. De site moet een plaats
zijn waar andere heemkundigen of personen die bezig zijn met het opstellen van hun stamboom
gegevens kunnen terugvinden die hen verder helpen. Je vindt er de elektronische neerslag van
geboorte- en overlijdensregisters, volkstellingen uit de 19de eeuw... Het is de bedoeling om deze
informatiebron verder uit te bouwen, want een aantal mensen uit de kring schrikken er niet voor
terug veel tijd te spenderen aan het lezen en inventariseren van oude registers. We rekenen erop dat
hun werk, dat vrij ter beschikking wordt gesteld, niet misbruikt wordt voor commerciële doeleinden
en dat er steeds respect blijft voor het werk dat door mensen vrijwillig geleverd is.

172 leden, 470 boeken... De uitdaging gaat natuurlijk zijn om dit ieder jaar even goed te doen, en
dat 'moet je verdienen' - zoals de reclame van een bekende supermarkt dit stelt. Wij hopen dat we
met de drie exemplaren van dit tijdschrift u overtuigd hebben dat we dit 'verdienen'. tvb

Twee ooggetuigen aan het woord

Het vreselijke van een oorlog en de gevoelens van de duidelijkst tot uiting in ooggetuigenverbalen. Wij geven er kleine soldaat die in het strijdtonel werd geworpen en u 2 van jongens die in Walem vochten en hun belevenissen probeert te overleven zonder te veel na te denken, komt het neerschreven. Eén van hen overleefde de gevechten niet.

Briefkaart (in het Frans) geschreven op 30 september 1914 vanuit het fort van Walem

“Wij zijn voor het moment in het fort van Waelhem om loopgraven te maken.

De obussen en schrapnels vliegen rond onze oren als vliegen.

Wij zijn gisterenavond om 7 uur vertrokken te Hemixem en zijn dan gegaan langs Hoboken, Wilrijk tot Waerloos, vanaf Rumpst te voet verder tot we dan hier om halfdrie in de nacht zijn aangekomen.

Opgestaan om 5 uur en aan het werk.

Ik ben op dit ogenblik een cognac aan het drinken met Germain Swerfs (of Swolfs) (hij is van de 23ste linie); wij doen dat op de vrolijke tonen van het geschutsvuur.

Het fort van Waelhem;..... (onleesbaar gedeelte ndr) zien we de Duitsers vallen als het graan.

Tot ziens en het ontbreekt me niet aan moed en ik zoek een gelegenheid om me een geweer aan te schaffen.

Deze nacht heb ik het erg koud gehad; ik heb al mijn ondergoed aangedaan, d.w.z. 1 vestje, 2 hemden, 1 korset, 2 onderbroeken, 2 paar kousen enz.”

Graag hadden we iets over deze twee soldaten verteld. Maar.... we hebben ze niet op de lijst der gesneuvelden gevonden, wat ons mag doen veronderstellen dat ze het bombardement overleefd hebben.

Uit ‘Kriegsbriefe gefallener Studenten’ - Prof. P. Witkop 1928

In 1914 telt het Duitse leger heel veel studenten-vrijwilligers. Ze hebben enthousiast gehoor gegeven aan de oproep van hun professoren om de Duitse cultuur met de wapens te verdedigen. Na een opleiding van zes weken vertrekken de studenten zingend naar het front en maken niet veel kans om te overleven. Eind 1914 zijn zowat 3000 studenten gesneuveld. Bron: ‘Kinderen in de eerste wereldoorlog’

Op 3 oktober 1914, na de val van het fort van Walem, trekken de Belgische soldaten zich terug achter de Netedijk en dit van Willebroek, Ramst, Walem, Drffel tot Lier. Zo kunnen de anderen zich terugtrekken over de Schelde richting westhoek. In Walem aan de brug sneuvelen nog eens 46 Belgische soldaten, allen begraven in de Netedijk. Deze worden in 1919 opgegraven en opnieuw begraven in St-Katelijne-Waver. Ook aan Duitse zijde sneuvelen soldaten, zoals deze Paul Brüdern.

Paul Brüdern, medisch student, Kiel -

geboren 26 januari 1890 Hannover - overleden 03 oktober 1914 Waelhem

Dinsdag 22 september 1914

...Mittags wieder im Graben. Überall Artilleriegefecht. ½ 3 Uhr als freiwillige Patrouille gegen den Feind. Mit vier Mann los. Begegnen einem Unteroffizier mit zwei Mann. Der

...’s Middags weer in de loopgracht. Overal artilleriegevecht. Om halfdrie als vrijwillige patrouille tegen de vijand. Met z’n viereen vertrekken we. We komen een onderofficier met twee man tegen. Die zegt: “Je geraakt niet vooruit; we werden door machinegeweren en door infanterie beschoten”. Ondanks alles natuurlijk verder. Indiaan gespeeld: tot aan de vijandelijke stelling gelopen, dat ik hen kon horen praten. Ik zag hoe hun officieren rondwandelden en hoe de wacht werd afgelost. Met een voorlopige melding 2 man teruggestuurd, die er goed doorgeraken. Wij blijven verder op uitkijk. Plotseling worden we onder vuur genomen en we gaan in volle dekking. Dan bewegen we ons met sprongen. Ik voorop, iemand volgt mij en één gaf er de voorkeur aan in dekking te blijven liggen. Die dag heb ik voor de eerste keer de angst leren kennen. Drie machinegeweren stuurden ons drieën een regen van hagel en kogels; zes kanonnen schoten met schrapnels granaten op ons. En wij waren maar enkelen van de velen, maar wij alleen vormden het doelwit. Ik wou ook blijven liggen, maar moest verslag uitbrengen, dus altijd maar verder. Van zodra ik mij oprichtte, kraakten de zes kanonnen en knetterden de machinegeweren. Al snel lag je op je buik. Bij een grotere slag worden de zenuwen door het urenlang vuurgevecht zo afgestompt dat men zich van een oneindig groter gevaar niet meer ten volle bewust is, maar hier lig je met je volle verstand en beredeneerd temidden van een vuurgevecht van anderhalve batterij artillerie en een compagnie machinegeweren. Dit duel zonder een spier te vertrekken, doorsta je alleen met ijzeren discipline. Daarop heb ik mezelf het ijzeren kruis toegekend zonder medeweten van een superieur.

Woensdag 23 september 1914

’s Middags afgelost, net zoals eergisteren. We liggen in een varkensstal. Uitgemest, stro erin, klaar. Donkere stank. Daar lig je en drink je met een groot behagen uit een vuile beker slappe koffie en eet je brood met confituur. Godenvoedsel in onze situatie. In de buurt slaan drie granaten in. Je geraakt eraan gewend, niemand staat recht. Ik zeg: “Als ze nu eens hier ingeslagen waren?”. Mijn buur: “Dan zou er hier meer licht zijn en vooral zouden we betere lucht hebben.”. Hij heeft gelijk. Jullie zien het: met mij gaat het goed. Vandaag leven we vredig, wat morgen komt, weet niemand, kan niemand iets schelen. “Leid mij welgemoed het vuur in. De derde man zal verloren zijn. Ik zal mij niet lang verzetten of me preuts gedragen.” Zoals jullie zien, ben ik ook nog in oorlogsstemming zoals in de dertigjarige oorlog (!).

Altijd iemands buur, altijd iemands vriend. In een oorlog zijn er geen winnaars, zijn er geen verliezers. In een gevecht zijn er geen helden, zijn er geen lafaards. Er zijn alleen veel doden, allemaal gelijk in een naamloos graf. Gevallen voor het vaderland.

Ook Duitsland had zijn zonen gestuurd en wie was er nu verkeerd, wie had het juist? Had die het juist die het langst leefde? De doden hadden geen stem meer, enkel een lichaam in een graf ergens ver van huis.

(!) De godsdienstige en politieke verdeeldheid leidde in het begin van de 16de eeuw in het Habsburgse Rijk tot de vorming van verbonden (katholieke en protestantse). In de daaropvolgende dertigjarige oorlog (1618-1648) probeerden de Habsburgers (katholieke keizers) tevergeefs hun macht te herstellen. Grote delen van Duitsland werden in de oorlog verwoest, de bevolking werd vrijwel gehalveerd door oorlog, honger en ziekte. Bij de Vrede van Westfalen (1648) verloor het rijk omvangrijke gebieden aan Zweden en Frankrijk en de Nederlanden werden zelfstandig.

Kerkhofverkenning

Walem heeft, in tegenstelling tot vele andere gemeenten, zijn kerkhof rond de kerk behouden. In de jaren 50 waren er plannen gemaakt om een nieuw kerkhof aan te leggen in de Lange Zandstraat aan de Rode Weg. Het is toen een speelpleintje geworden, overigens met weinig bijval.

zodat het langzaam wegvijnde en in verval geraakte. Zo konden onze voorvaders (en -moederen) hun eeuwige slaap rustig voortzetten in onze nabije omgeving. Maken we op deze rustplaats nu even een rondje, op zoek naar eigenaardig- en wetenswaardigheden.

(1) We zijn nog maar pas op de eerste treden of we zien links vooraan een grafsteen met opschrift 'Theresia Dom geb. 19-6-1942 overl. 20-7-1932'. Die vrouw was reeds overleden voor ze geboren werd.

(2) Een paar passen verder zien we een aantal oude, verweerde kruisen uit de 1ste helft van de 19de eeuw. Ze waren vroeger omringd door een mooi ijzeren hekje, waarvan nu alleen nog enkele resten overblijven, die door hun speciale vormgeving nog het bekijken waard zijn. Al deze graven behoorden toe aan de familie Scheppers.

(3) Een paar meter verder bevindt zich, naast het graf van oud-schoolmeester Feremans (bijgenaamd De Vijs) een klein zerkje, toebehorend aan de familie Rooms. De echtgenoten zijn daar bij toeval op dezelfde plaats begraven, maar met een tussenperiode van 21 jaar: de man eerst en 21 jaar later heeft men de kist van de vrouw gewoon

op de resten van haar man gezet. Nu staat het zerkje daar tussen 2 recente graven en het zal er waarschijnlijk blijven staan zolang het verzorgd wordt.

Stappen we nu verder langs de kerkmuur, dan zien we daar graven van bekende Walemse families. Ze stonden erop zo dicht mogelijk bij de kerk begraven te worden, de ene zerk al wat groter of sierlijker dan de andere, ieder naar zijn godsvrucht maar vooral vermogen.

(4) Eén zerk aan de achterzijde van de kerk valt geweldig op door zijn omvang en toch liggen hier maar 3 personen begraven: de echtgenoten Edward Schelkens en hun knecht, die ze voor immer bij zich wilden. Het is een mooi beeldhouwde zerk met in het midden een Piëta, geflankeerd door 2 engelen.

(5) Gaan we nu helemaal tot achteraan, waar de latere uitbreiding van het kerkhof begint. Daar stond vroeger een beeldhouwde Calvarie (zie foto rechts). Helaas rest nu nog alleen het voetstuk; de rest verdween met de

uitbreiding.

Men bemerkt daar ook oude graven van Mechelaars die zich naar de buitengemeenten lieten brengen; ze wilden zich niet in Mechelen laten begraven omdat de grond van het nieuwe kerkhof niet gewijd was.

(6) Achteraan in de linkerhoek was er vroeger een perceeltje ongewijde grond bestemd voor ongelovigen en zelfmoordenaars. Ook de Belgische soldaten die in 1914 tegen de kerkmuur gefusilleerd waren, hebben daar een tijd gelegen.

In de ronding van het kerkgebouw merken we enkele oude graven met beeldhouwde kelk en hostie, wat er op wijst dat daar een priester begraven ligt; de teksten zijn echter helemaal verweerd. Daar waar het de burgers om te doen was zo dicht mogelijk tegen de kerk begraven te worden, had de adel het voorrecht tegen de muur van de kerk hun graf te hebben, zoals de familie Coppens d'Eeckenbrugge, de familie Scheppers-Estrix (waar ook monseigneur Scheppers begraven en later ontgraven werd), een zekere ridder de Knijff (een vroegere bewoner van het kasteel Rozendaal) e.a..

(7) Vroeger was er langs de Kerkhofstraat een ijzeren poortje en een wegeltje dat toegang gaf tot de sacristie, zodat de pastoor, komende van de pastorie in de Lange Zandstraat, geen omweg moest maken maar een rechtstreekse toegang had tot de sacristie.

(8) Tegen de rechtermuur van de kerk staan de oudste grafstenen, waaronder deze van de familie Mertens, met een overlijden in 1820. Daarop staat ook de bouwmeester Van Hoeck vermeld, die het oude huis Schelkens in de Koning Albertstraat liet bouwen.

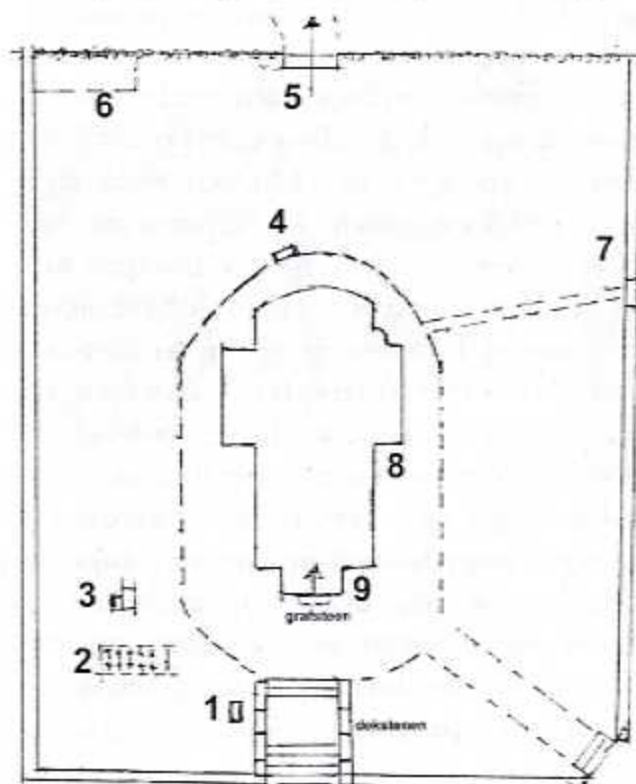
(9) Terug aan de voorzijde aangekomen zien we een groot houten kruis dat, sedert de viering van 800 jaar parochie Walem, de voorgevel van het kerkgebouw siert. Van op afstand maakt het een zeer expressieve indruk. Van dichtbij bemerkt men dat het kunstwerk is samengesteld uit een aantal simpele stukken hout met een minimum aan afwerking. Bert Van der Auwera heeft deze op een zeer originele manier omgevormd tot een kunstwerk dat daar zijn gepaste plaats heeft gekregen.

Staande voor het portaal ziet men een oude grafsteen uit de kerk. De tekst is onleesbaar geworden maar de symbolen van de 4 evangelisten zijn op de 4 hoeken nog goed zichtbaar.

Als we onze ronde beëindigen en de trappen afdalen, zien we links en rechts de dekstenen van een borstwering die men met ijzeren krammen tracht samen te houden. Wanneer men echter aandachtig toekijkt, merkt men dat deze stenen vroeger een andere functie hebben gehad. Hun toestand en verwerking wijst erop dat ze enkele eeuwen oud zijn en 'gerecycleerd' werden als stutten van een oud kerkhof.

av

Kruisartikel in verband met het houten kruis dat nu tegen de voorgevel van de kerk prijkt, kunstwerk van Bert Van der Auwera

Mechelse
Kunstkring :
een Christus
van brandhout

Bert Auwera bij «zijn» Christus. — CMR

Groot Woordenboek van Walems dialect

Dit Groot Woordenboek kan de goeie ouwe van Dale nog niet belemmaal naar de kroon steken, maar onder het motto 'Dialecten mogen niet verloren gaan' is het net zo waardevol. De ietwat anderen onder ons berinneren zich ongetwijfeld de uitzendingen op de toenmalige BRT 'Hier spreekt men Nederlands', met professor Jous Florquin, Annie Van Avermaet, Fons Fraeters en een herdersbond die anoniem is gebleven. Misschien moeten de verschillende Vlaamse beemkundige verenigingen maar eens beginnen pleiten voor een 'Hier spreekt men Ziebens'.

L

- labbabbel**
oorveeg
- labbekak**
scheldwoord voor iemand die niets durft
- labberlot**
slordig, ordeloos
- lammeer**
iemand die veel tatert of babbelt over anderen; achterklap
- lampedeur**
staande lamp met kap
- lampetten**
overmatig (bier) drinken
- langen asem**
kauwgom
- "oep de lappen gaan"**
uitgaan, meestal langdurig
- lavelier**
laurier, bv.: "e paar bleutsjes lavelier en a soep smokt vuil bijter"
- legumme**
groenten
- letterzielen**
doodop (gallicisme van LETHARGIE = slaperig, afgemat)
- leubbe of loebas**
goedzak
- leuzze**
horloge
- lie-er**
ladder, bv. "zie maa da ge ni met a klikke en klakke van die lie-er dondert!"
- liezevet**
gesmolten of afgebakken varkensvet

'Hier spreekt men Bachtendekuppens', 'Hier spreekt men... Walems'. Want, geef toe: sommige woorden hebben geen equivalent in het algemeen Nederlands, of het klinkt lang niet zo sappig, en het zou zonde zijn die te laten verloren gaan. 'Langen asem' is zoveel sprekender dan 'kauwgom' en 'loeten' heeft geen echt Nederlands synoniem.

Dit maar om te zeggen: in dit derde deel worden de letters L en M belicht.

lijwaat

- linnen
- loemmer**
schaduw
- loeten (hebben)**
kuren (hebben); zonder reden dwarsliggen; stemmingsschommelingen
- lorejas**
listige nietsnut
- lossendeur**
dwars doorheen
- luizekop**
vuilaard (meestal scheldwoord)

M

- madeulle**
ereten
Speckmedeulle : denkbeeldig eerbewijs; bv.: "ge verdient een speckmedeulle" wordt dikwijls spottend gezegd
- madeulleke**
meestal soort schapuliertje van een of andere heilige rond de hals of op onderhemdje gedragen (oorspronkelijk aan de ene zijde de afbeelding van de maagd Maria, aan de andere zijde het H. Hart van Jezus; nu om 't even wat uitbeeldend)
- marsjandies**
koopwaar, gerief; bv. "die verkoopt goei marsjandies!"
Van vrouwen wordt ook gezegd: "da's een vraa met goei marsjandies!" = "goed voorzien van oren en poten"

masjoefel

- cerder slordige vrouw
Scheldwoord: "dikke masjoefel!"

mastel

1. soort beschuit
2. dikke vrouwenborst
3. oorveeg

maveegen

- iemand aanhalen met de bedoeling er iets van te krijgen

mèm

- vrouwenborst; plagend wordt soms gezegd: "a lei nog aan de mèm" = hij is nog ver van zelfstandig, hij is ver van volwassen

menke

- wondje (vooral naar kinderen toe gezegd)

metteko

- onnozelaar

meukesmand

- wissen mand waarin meestal aardappels op gewicht werden geschat (ongeveer 10 kg)

meulder

1. meikever
2. maalter

meurg

- gaar, mals gekookt, rijp

meutte

1. kalf
2. scheldwoord voor onhandige jongen

meuzzel

- kruimel, morzel
bv. "juist te laat ventje, g'et alleen nog de meuzzele"

mik

1. katapult
2. y-vormige vertakking van tak of boom

moef

- onvriendelijke persoon: "n zuur moef"

moembakkes

- masker, bv. met carnaval

moemmelen

- mompelen

moère

- waterketeltje met hals

moestèsj

- snor

moos

- slijk of slib

mozegoot

- kleine gracht of greppel gevuld met afvalwater of slijk

mulle

- schaafsel, houtkrollen

mutsaad

- bundel aanmaakhout

muurzeiker

- mier

fdg

Het tweede werkjaar van de Heemkundige Kring gaat in. Dat betekent ook dat uw lidmaatschap aan vernieuwing toe is. Zonder uw financiële, en tegelijkertijd ook morele, steun kunnen wij niet verder blijven bestaan. We hopen dus dat we verder op u kunnen blijven rekenen en vragen u vóór 1 september de som van € 6,- te storten op rekeningnummer 733-2426000-60 (u kan hiervoor het bijgevoegde overschrijvingsformulier gebruiken) of rechtstreeks te betalen aan één van onze leden.

In ruil voor uw lidmaatschapsgeld blijft u dit tijdschrift ontvangen en wordt u op de hoogte gehouden van de activiteiten van de Heemkundige Kring. Wil u meewerken aan dit tijdschrift, of wenst u een andere actieve rol in de kring op te nemen, contacteer dan de voorzitter:

Hugo Rom - 015/20 41 24 - hugo.rom@skynet.be

Bezoek ook eens onze website: www.heemkundewalem.be

Walemse volksfiguren uit de 20ste eeuw

Louise Province (Louise Provinciaal)

Bewoonde een wat achterin gelegen huisje in de Kerkhofstraat. Als kind (!) werkte ze in een boomzagerij, waar zware handenarbeid haar deel was. Ze was bekend als uiterst gierig; haar jeugd zal hieraan wel niet vreemd geweest zijn.

Tijdens de mobilisatie van 1938 ging ze bedelen bij de soldaten op het fort. Ze kwam dan terug met een pak harde, maar goed te bewaren 'soldatenkoeken'. Mijn vader (van MVO), die melkventer was tijdens de oorlog, verkocht haar een halve liter botermelk waarin ze dan de koeken weekte. Groenten en fruit kweekte ze zelf in een tuintje in de Pastorijstraat (achter 'de Witjes' – voor de Walemnaars). Kledij? Deze vond ze op de voddemarkt in Mechelen. Ze leek dan ook sprekend op een vogelverschrikker! Zo liep ze dikwijls met twee verschillende schoenen rond, steunend op een stok, ook 'selfmade'.

Door zulke leefwijze bezat ze wel wat geld... Hiermee kocht ze verscheidene huisjes die ze heel goedkoop verhuurde. De huurders die zelf hun huisjes herstelden, werden later beloond: ze erfden ...99(!) jaar gratis huur. De klagers daarentegen bleven in de kou staan na haar dood... Op het einde van de oorlog werd ze zwaar ziek. Een verre nicht uit Overijse kwam haar verzorgen: haar huisje opkuisen en haar potje koken. Louise herstelde voorspoedig en...wees prompt haar nicht de deur! Aan "de Kijsboer" (vader van MVO) vertelde ze achteraf dat die nicht te verkwistend was en alleen maar uit op haar geld...

mvo

'Filleke' (Gauthier)

Gekleed met een hoedje en versleten lange jas (demi-saison) zwierf hij door Walem. Hij was vuil, stonk en was nooit gewassen. 's Winters sliep hij op de Antwerpse Waterwerken, achter de stoomketels.

Rechtover de kerk was een herberg, "De Wachtzaal" (eigenaars familie Goedhuys), waar Filleke regelmatig binnenviel. Hij kreeg er dan een bolletje soep met wat brood. Hij diende die wel op de stoep te nuttigen daar anders de ganse herberg stonk! Op zijn tochten door het dorp kreeg Filleke her en der wat brood of mocht hij een sigaretje rollen van de Walemnaars die steevast 's zomers de avonden aan hun voordeur doorbrachten.

Nog een anekdote in verband met 'De Wachtzaal': daar werd een klein Belgisch vlaggetje uitgehangen ten teken dat één van de klanten de tram of bus naar Mechelen moest hebben...

mvo

ZIJ RUSTE IN VREDE. AMEN.

†

Bid voor de zielenrust van zaliger
MEIJUFER
ALOISA PROVINCIAEL
geboren te Walem, den 8 October 1859,
en aldaar in vrede en gelatenheid ontslapen
den 30 April 1956, gesterkt door al de
Troostmiddelen onzer Moeder de H. Kerk.

Wij hebben U zien sterven zoals gij hebt geleefd: eenvoudig van hart, helder van geest, godvruchtig in uw geloof, en vast ervan overtuigd dat Onze-Lieve-Vrouwke op U wachtte. Geliefde bloedverwanten,

Ik heb voor U veel gebeden. Blijft aan elkaar gehecht zoals gij aan mij gehecht zijt geweest. Bidt gij voor mij, ik bid voor u opdat God en zijn Lieve Moeder u zegenen.

Wees bereid, want de Zoon des menschen zal komen in de uur welke gij niet weet.

De dood der rechtvaardigen is geen dood: hun stil ontslapen op aarde is een zacht ontwaken in den hemel.

H. Hart van Jezus, ik betrouw op U. (300 d. afl.)
Genadige Heer, geef haar de eeuwige rust. (71. 7 q. afl.)
Zoet Hart van Maria, wees mijn heil. (300 d. afl.)

Waar gebeurd verhaal rond 'den Heuskens'

Op 16 mei 1940 is Walem een verlaten dorp. De Duitsers hebben de ijzeren muur doorbroken en zijn in aantocht. Walem-brug is opgeblazen en de Belgische soldaten hebben post gevat in Waarloos en achter de Netedijk. Daags voordien heeft iedereen het dorp verlaten of... toch bijna iedereen. Een viertal Walemse figuren hebben besloten ter plaatse te blijven, want met het verdwijnen van de bevolking is ook het gezag en de wet verdwenen.

Het beruchte viertal, bestaande uit **den Heuskens**, de vaandeldrager van de socialisten, **De Witte Resslerer**, een buitenslaper, **Voetje**, een man met een houten been, en **de Goks** zijn nu baas van het dorp. Ze besluiten een bezoek te brengen aan het huis van brouwer Gellens gezien ze daar hun gading wel zullen vinden om hun dorst te lessen. Maar in de kelder van het Brouwershuis vinden ze wat ze nodig hebben: bier en sterke drank. Ze kunnen dat kostbaar goed toch niet overlaten aan de vijand en besluiten hun buit mee te nemen naar de houten barakjes op de Zonnebergen.

Nu wordt er duchtig gefeest tot laat in de avond. De verduisteringsplicht negerend, maken ze volop licht en kabaal, wat opgemerkt wordt door de Belgische soldaten achter de Netedijk gelegerd. Dezen openen het vuur op het verlichte venster en, toeval of niet, van op die verre afstand wordt den Heuskens dodelijk getroffen...

Algemene ontsteltenis en paniek... Voetje mompelt: "Hij moet hier weg, zo kunnen we hem niet laten liggen."

Ze zoeken een kruiwagen en ze besluiten hem naar het kerkhof te voeren om hem daar te begraven. Maar eerst nog een paar borrels om de moed aan te scherpen alvorens op het kerkhof het graven aan te vatten.

Als de kuil, naar hun oordeel, diep genoeg is, moet den Heuskens in de put maar ze vinden hem niet meer. "Verdomme", roept de Witte Resslerer, "nu zijne put gegraven is, is hij gaan lopen." Met hun beneveld brein beseften ze niet meer dat ze hem hadden ondergespit en dat hij onder de uitgegraven aarde naast de put lag...

av

Waelhem. — Gemeentehuis.

1906

▼
12
▲

2006

In 1906 staat de fotograaf midden in de Rechtestraat (vanaf 1919 K. Albertstraat) richting zuid en kijkt naar het fort dat zichtbaar is als een kale heuvel. Een groot corvée voor de soldaten was dan ook het boom- en onkruidvrij houden van het fort en omgeving. Er mochten ook geen huizen staan tot op 500 meter afstand van het fort en dit om een vrij schootsveld te hebben. Enkel houten huizen mochten, als ze in één dag konden afgebroken worden. De bevelhebber van het fort had wel een lustuintje, onderhouden door de soldaten. Dit moest nog in allerijl verwijderd worden bij het begin van de eerste wereldoorlog. Ook de soldaten bewerkten in de buurt een stukje grond om hun rantsoen een beetje aan te vullen of om groenten te ruilen voor tabak met de Walemnaars.

Een goede verstandhouding is er niet altijd geweest tussen de soldaten en de Walemnaars. Zo is er in 1901 een ware veldslag uitgevochten tussen de soldaten en de bewoners van Walem en als munitie gebruikten de kanonniërs de kasseien van de pas aangelegde Rechtestraat. Walem eindigde toen aan de 'wissel', een halte van de stoomtram, en op deze plaats kon de tram nieuwe kolen bunkeren en de assen weggooien, tot grote spijt van de huidige bewoners omdat hun voortuin helemaal verzuurd is. Als je goed kijkt, zie je in de verte nog de tram rijden; de reizigers stappen op hun dooie gemak midden op de straat. Een auto is nog niet te zien; alles gebeurt te voet of met paard en kar. Baron Coppens is de eerste die Walem tuffend binnenrijdt in het begin van de 20ste eeuw. Als herkenbaar punt zien we het gemeentehuis, eerst als school gebouwd in 1828, later in 1848 met een bovenverdieping uitgebreid.

In 2006 staat de fotograaf ook in het midden van de Koning Albertstraat. Neen, je ziet goed. Dit is op geen gewone weekdag waarop je nauwelijks de straat kan oversteken; dit is op een zondagmorgen terwijl iedereen nog uitrust van zijn zware taak. Walem eindigt nu aan de voet van het fort, nog enkel te zien als een groene long en een paradijs voor het waterwild en de vissers. Alhoewel er gezegd moet worden dat er door één van beide toch meer wordt achtergelaten dan het noodzakelijke 'k.kje' of krijgen ze hulp van anderen die een vuilniszak te duur vinden? Misschien moeten we een aanvraag indienen op het stadhuis, niet om

een 'kiss and ride'-zone maar om een 'smijt en rij'-zone te maken. Een 'slip en glij'-zone hebben we al (zie foto). Dat onze auto 'Koning' is, weten we al en daarom zetten we die liefst voor andermans deur. Vroeger zagen we de daken vol met antennes, nu de straten vol met auto's. De antennes zijn verdwenen en misschien de auto's...

Ondanks alle oorlogen staat het gemeentehuis er nog ongeveer hetzelfde bij. Hoewel na de fusie nogal verlaten. Het kreeg nog wel een tweede leven als postkantoor, maar dat verdween ook ten gevolge van besparingen. Enkel een brievenbus bleef als stille getuige.

hr

▼
13
▲

100 jaar in het nieuws

1906, het jaar waarin regisseur Roberto Rossellini en zangeres Josephine Baker het levenslicht zagen en waarin wetenschapper Pierre Curie en schilder Paul Cézanne er het bijltje bij neerlegden. Ook het jaar van de allereerste radio-uitzending in de VS en het jaar waarin Mercier België's aartsbisschop werd. Maar vooral een rampenjaar. In Chili trof een zware aardbeving de stad Valparaíso, met tienduizenden doden tot gevolg. Grote delen van San Francisco werden platgelegd door een andere zware aardbeving, met branden tot gevolg - balans: officieel 700 doden, maar

waarschijnlijk veel meer. In Italië barstte de Vesuvius uit.

Maar ook Vlaanderen bleef niet gespaard, al was de catastrofe daar van minder grote omvang. En als u weet dat Walem vermeldingen in de kranten haalde, moet het wel gaan om... overstromingen.

'De Nieuwe Gazet', waaruit deze artikels zijn genomen, was een liberaal, anticlericaal dagblad dat verscheen vanaf 1897 - het bracht politiek en regionaal nieuws.

Uit 'De Nieuwe Gazet' - 14 maart 1906

Te Waelhem Water-Works overstroomd. Antwerpen zonder drinkwater

Te Waelhem is de dijk eveneens doorgebroken en het water heeft de omliggende weiden overstroomd. De Antwerpsche steenweg naar Mechelen stond weldra onder water. Het duurde niet lang of de Water works waren overstroomd. Het water stond tot aan de ketels der werken. Dank zij de installaties van Luythaegen, kon de watertoevoer naar de stad onafgebroken tijdens den nacht plaats hebben. Tot elf uren 's morgens zullen de reserveketels van Luythaegen water kunnen geven. Het is te hopen dat dan de machienen van Waelhem terug in werking zullen kunnen gezet worden. Gebeurt dat niet dan zal de watertoevoer naar Antwerpen moeten onderbroken worden.

Een groot gedeelte van den steenweg Antwerpen-Mechelen is ingezakt; de steenen werden weggespoeld.

De heer senator De Meester die zich in rijtuig op den steenweg bevond, werd door het water verrast. Bedienden der Water-Works kwamen ter hulp en brachten hem in veiligheid.

Uit 'De Nieuwe Gazet' - 15 maart 1906

De Overstromingen in de Provincie Te Waalhem

Gansch deze streek werd door de overstromingen onder water gezet en Maandagnamiddag had bijna een schrikkelijk ongeluk plaats.

De heer de Meester, wonende te Rumpst, wilde met zijn rijtuig huiswaarts keeren en deed zijn paard door het water stappen, dat over den steenweg stond.

Recht over het gebouw der Water-Works is een groot gedeelte van den steenweg weggespoeld en daar de heer de Meester zulks niet kon zien, sloeg zijn rijtuig eensklaps om, in den val meester en knecht medeslepande.

De heer de Meester die een goed zwemmer is, zwom tot aan een boom en zijn knecht hield zich aan het rijtuig vast totdat men met een boot, beide uit hunnen neteligen toestand kwam redden.

Het paard moest men aan zijn lot overlaten; aan het arme dier was geen hand te steken.

hr

Van deze overstroming in 1906 in Walem zijn geen beelden bewaard gebleven. Van de overstromingen van 1928, 1953 en vooral 1976 bestaan er echter heel wat beeldmateriaal en ooggetuigenissen. Dit jaar is het 30 jaar geleden dat grote delen van Walem blank kwamen te staan. Wij willen deze verjaardag niet onopgemerkt laten voorbijgaan en organiseren op 6 oktober 2006 een tentoonstelling en film-/diavoorstelling rond de overstromingen in Walem.

We maken tevens van de gelegenheid gebruik om enkele leuke oude Walemse filmpjes te tonen. Nadere info volgt.

Verhalen van, rond en om de molen van Battenbroeck (kroniek uit een lang geleden en lang gelogen tijd)

De nazomer van 1677 was stormachtig met een paar helse onweders die zoals gewoonlijk lang boven de Nete en de Dijle bleven hangen. Stortbuien zetten de Walemse straten blank, vulden de Battenbroecksche grachten en tot overmaat van ramp richtten enkele krachtige

windstoten - die van alle kanten leken te komen - zware schade aan aan de Battenbroecksche molen. Drie van de vier wieken werden zwaar gehavend en ook een gedeelte van het houten dak werd weggemaaid.

Gelukkig had zich in de periode rond 1650 een Noorse kolonie gevestigd, diep verscholen in Battenbroeck. Een tiental houten huizen met bijhorende stallen stonden op de plaats waar nu de grote vijver van Battenbroeck ligt. Enkele Noorse families (met woest uitzijnde mannen met een rosse snor en het dikke haar in vlechten) hadden gehoord van ons dorp Waelheim (woning bij het water) en meenden in hun lichtgelovigheid hier reeds tijdens hun leven het Walhalla (hemel) te vinden.

Ze leefden vrij afgezonderd en hun nederzetting werd - verwijzend naar hun afkomst uit Zweden en vooral Noorwegen - door de Walemnaars 'Mechelen Noor' genoemd.

Bij de verfransing van de plaatsnamen werd dit 'Noor' foutief geïnterpreteerd als 'Nord' zodat we nu nog steeds verkeerdelijk spreken over Mechelen Noord. Op de plek tegenover het huidige chalet van F.C. Walem hadden ze een groot, houten gebouw opgetrokken, dat dienst deed als ontmoetingsplaats en herberg.

Verwijzend naar de schepen waarmee ze via Nete en Stenengootbeek uiteindelijk deze bestemming hadden bereikt, noemden ze de herberg van waard Genhard Sommerson, 't snekske' (werd nog later: 't snepke).

Ingmar Kamprad was één van de bewoners van de Noorse kolonie. De man was, net als vele van zijn landgenoten, een zeer ervaren timmerman en schrijnwerker. De molen van Battenbroeck werd dan ook door Ingmar Kamprad, met hulp van zijn vier zonen Alfild, Bergljot, Bodil en Arne, in een mum van tijd vakkundig hersteld.

Kamprad, zoals gezegd een begenadigd houtbewerker, was ook de uitvinder van het melkstoeltje met drie poten. Voorheen had dit stoeltje, waarvan in elke

boerderij wel één of meerdere exemplaren in gebruik waren, vier poten. Door het terugbrengen van het aantal poten van vier naar drie, en zijn nieuwe werkwijze om het zitvlak en de drie poten ongemonteerd mee te geven met de koper (die het dan eigenhandig in mekaar diende te kloppen), kon Ingmar Kamprad de prijs van zijn stoeltje drastisch verminderen, mede door het feit dat het ongemonteerde stoeltje minder ruimte innam en hij zo meer stoeltjes op zijn boerenkar kon vervoeren naar de plaatselijke markten en kermissen.

De stoeltjeszaak van Ingmar Kamprad draaide zo goed dat hij na enige tijd besloot om een handelsonderneming op te richten die hij – een man van weinig woorden – de naam gaf : 'I.K. en anderen', waarbij 'I.K.' verwees naar zijn naam en 'en anderen' naar zijn vier zonen : Alfild, Bergljot, Bodil en Arne. Rond 1789 werd in de naam van de ondertussen internationale handelsonderneming 'en anderen' vervangen door 'E.A.'.

Nochtans was het in de kolonie uit het Hoge Noorden niet altijd werken geblazen. Elke familiale gebeurtenis (huwelijk, doopsel, geboorte, ja zelfs overlijden) was reden genoeg om in de reeds eerder vernoemde herberg 't snekske' met de hele gemeenschap samen te komen voor een driedaags festijn met overvloedig eten en drank, maar vooral dans en muziek. Ingmars zonen, Alfild, Bergljot, Bodil en Arne, zongen gewoontegetrouw op elke bijeenkomst hun traditionele gezangen, met eenvoudige teksten, doordrongen van weemoed en heimwee naar hun verre moederland met zijn duizenden meren en rivieren.

Alfild, Bergljot, Bodil en Arne: harde werkers, maar net als hun vader mannen van weinig woorden. Ze gaven hun muzikaal gezelschap net als vaders zaak gewoon de naam gevormd door de initialen van hun voornamen. En in plaats van in al hun liederen de namen van duizenden rivieren te moeten onthouden, zongen ze simpelweg in 't algemeen over : 'waterloop'.

Hun achter-achter-achter ... kleinkinderen deden dit in 1974 met mega-succes over, maar vergaten in hun haast de letter P.

dv

BELANGRIJKE DATA - TE NOTEREN:

6 oktober 2006: Tentoonstelling/film- en diavoorstelling
rond overstromingen + Walemse filmpjes uit de oude doos
19 november 2006: Etentje Heemkundige Kring

v.u.: Heemkundige Kring Dr. Croquet vzw | Kloosterstraat 76 | B-2800 Walem
info@heemkundewalem.be